

Biodiverzita kolem nás

konceptní studie
Lumpeparku

07/2024

Biodiverzita kolem nás

akce

Biodiverzita kolem nás
Koncepční studie Lumpeparku

zadavatel

Zoologická zahrada Ústí nad Labem, p.o.
Drážďanská 454/23, 400 07 Ústí nad Labem
IČO 00081582
zoo@zoousti.cz

autor

Jindřich Ráftl, Jan Tůma
JinJan s.r.o.
Štefánikova 229/5, 150 00 Praha 5
IČO 05686466
info@jin-jan.cz

spolupráce

Lucie Zouharová, Sofya Issakova

Studie má koncepční charakter. Navrhuje vhodné krajinářské a architektonické řešení historicky nejstaršího a nejhodnotnějšího území v rámci ZOO Ústí nad Labem- tzv. Lumpeparku. Návrh hledá komplementaritu konzervativního (historizujícího) a progresivního (současného) přístupu v rámci přírodně hodnotné lokality. Cílem je vytvořit podmínky pro zachování a rozvoj přírodních hodnot v území a navrácení genia loci tohoto unikátního místa. Spojujícím motivem se stává motto Heinricha Lumpeho „*Chceme-li žít, musíme udělat taková opatření, abychom chránili přírodu*“, které stálo u zrodu parku, a které je i v současnosti stále více aktuální.

lokalita historie

anotace

V roce 1908 zakoupil ústecký velkoobchodník a milovník přírody Heinrich Lumpe rozsáhlý pozemek, na kterém následně zakládá první park ochrany ptactva a přírody ve střední Evropě. Jednalo se o romantickou přírodní oázu uprostřed průmyslové metropole. Nejednalo se však o rezervaci takovou, která bude konzervovat přírodu v její přirozené podobě. Měl to být naopak areál upravený do podoby mimořádné atrakce lákající návštěvníky, na které tu pak čekala intenzivní osvěta z oblasti ekologie. Lumpepark měl být výsledkem harmonického spojení přírody a umění.

Od roku 1919 byl park trvale zpřístupněn veřejnosti a těšil se velké oblibě. Po skončení druhé světové války park přešel pod národní správu a stal se nehlídaným městským parkem. Postupně se zde začaly objevovat klece a výběhy se zvířaty až došlo k jeho proměně na zoologickou zahradu, která v roce 1957 přešla do správy města.

Zoologická zahrada Ústí nad Labem tak v sobě ukrývá nejen památku s mimořádným potenciálem, ale i odkaz Heinricha Lumpeho, jehož motto „*Chce-me-li žít, musíme udělat taková opatření, abychom chránili přírodu*“ je v dnešní době stále více aktuální.

1908

soukromý park

1919

trvalé zpřístupnění veřejnosti

1930

iniciativa v celoevropské ochraně ptactva

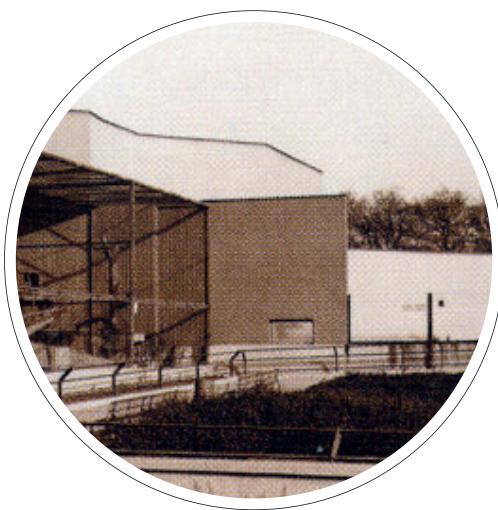
1946

nehlídaný veřejný park

1959

vznik moderní zoo

1969

rozšíření zoo

2023

plán revitalizace Lumpeparku

anotace

Výjimečnost Lumpeparku stojí na několika pilířích. Hlavní je samozřejmě účel jeho založení. Tím byla ochrana ptactva a výchova veřejnosti v jejím duchu. Druhým pilířem, byla vlastní parková architektura, která se ve své době řadila k velkým projektům svého typu v evropském měřítku- areál se stavbami zahradní architektury vyhotovený z materiálů a ve stylu umělých jeskyní tedy grot. Grotová architekturu sloužila k tomu k tomu, aby návštěvníky do svého parku nalákala a pobavila je, ale zároveň měla sloužit i didakticky – k ekologické osvětě. Příroda sama, živá i neživá, pak představovala třetí pilíř výjimečné hodnoty Lumperku. Do parku byly včleněny stávající hodnotné stromy a další systematicky dosazovány. Dnes tak tvoří arboretum s četným souborem přes sto let starých stromů.

Tyto a další pilíře se v návrhu stávají stěžejními východisky pro koncepci a kompozici historických částí území.

„půvabná zahrada“ a „chráněná divočina“

rozdělení areálu na dvě části:
„kultivovanou půvabnou zahradu“ s komponovanou krajinou, atraktivní pro návštěvníka a „chráněnou divočinu“ jako areál výskytu ptačích společenstev

vysoká druhová rozmanitost

komplexní koncepce výsadeb rostlin s důrazem na estetiku a užitkovost

vysoké druhové zastoupení volně žijícího ptactva

historická hodnota

voda jako spojující prvek

intenzivní práce s vodou a vodními prvky již od počátku založení parku

zatraktivnění prostoru pro ptactvo i návštěvníky parku

didaktika a ekologická osvěta

první středoevropská ptačí rezervace s intenzivní osvětou v oblasti ekologie

atrakce a kuriozity

park s řadou atrakcí a kuriozit, lákající návštěvníky

lokalita současnost

anotace

Převážná část řešeného území se rozkládá ve výrazně svažitém terénu v centrální části zoologické zahrady Ústí nad Labem. Prostor je vymezen příkrými suťovými svahy s přírodě blízkým, biologicky a krajinářsky velmi hodnotným fragmentem původních dubohabřin.

Současný stav území představuje souhru divoké přírody, chátrajících historických objektů a novodobých prvků, které zajišťují běžný provoz zoo. Spolupůsobení těchto tří aktérů vytváří velmi nepřehledné a nejasné prostředí, které snižuje reprezentativnost jednotlivých míst a také se podílí na zhoršení prostupností územím celé zoologické zahrady.

V řešeném území se nevyskytují žádné expozice ani expoziční výběhy zoo. Díky tomu se lokalita nacházela dlouhou dobu mimo zájem návštěvníků a přes svoji centrální polohu působí spíše jako periferie zoologické zahrady, jejímž byla v minulosti historickým jádrem.

centrální rokle

Lumpehrad

bývalá vodárna

původní vodní prvky

blízké expozice zoo

hřiště na terasách

květnaté louky

analýza současnost - pilíře

anotace

Malebná divokost centrální rokle společně s historicky hodnotnými architektonickými a krajinářskými prvky z období původního parku, vytváří nepřehlédnutelný genius loci této části zoologické zahrady. V horní části se pak otevírají výhledy do krajiny z květnatých luk, které doplňují velmi rozmanitý charakter lokality.

Jako funkční využití se tak nabízí edukace a didaktika v oblasti biodiverzity a historie.

Pilíře návrhu akcentují historické hodnoty, které přetrvávají do současnosti. Tyto hodnoty jsou symbolem i duchem místa. Doplněny o aktuální poznatky a přístupy v oblastech ochrany přírody a trvalé udržitelnosti mají potenciál poskytovat kvalitní prostředí pro návštěvníky, faunu i flóru.

genius loci místa

duch místa, vycházející z originální substance historických staveb a charakteru vegetace

přírodě blízký charakter vegetace

území s vysokým zastoupením přirozených biotopů lesů (hercynské dubohabřiny) a luk (květnaté mezofilní trávníky)

současná hodnota

památka s mimořádným potenciálem

historický odkaz Heinricha Lumpeho a jeho
ptačí rezervace

zachovalé prvky unikátní parkové architektury
druhé poloviny 19. a počátku 20. století

zachovalá historická stopa

původní historicky hodnotné objekty:
Lumpehrad, fragmenty Lumpeho geostezky,
jezíčko Ledvinka, vodárna Lumpeparku, Grotta a
fragmenty suťových svahů

zachovalé prvky vodního hospodařství

pozůstatky systému vedení vody v parku

analýza syntéza

anotace

Řešené území s přiléhajícím okolím má řadu zřejmých pozitiv, které je třeba zachovat a v budoucnu rozvíjet. Jedná se především o hodnoty, pramenící z výjimečné identity místa, ve které se snoubí historie s ochranou přírody.

Historický odkaz Heinricha Lumpeho a jeho ptačí rezervace je zde naplněn nejen ve smyslu zachování památkově hodnotný krajinných a architektonických prvků, ale také ve svojí podstatě, kterou je podpora ptačích společenstev a celkové biodiverzity v území.

Návrh hledá ideální míru intervence, jejíž přílišná razance by mohla nenávratně poškodit křehký genius loci místa.

historie

- první středoevropská ptačí rezervace s intenzivní osvětou v oblasti ekologie
- unikátní krajinářská a architektonická koncepce
- vysoká diverzita rostlinných a dřevinných společenstev

pozitiva

negativa

- estetika romantického parku s řadou atrakcí a kuriozit
místa osciluje na hranici kýče
- se vznikem moderní zoo se lokalita ocitá na periferii zájmu

současnost

lokalita s výjimečným geniem loci

rozmanitý krajinný charakter
území

s vysokým zastoupením přiroze-
ných biotopů lesa a luk

zachovalá historická stopa s
původními historicky hodnotnými
objekty

chátrání částí historických objektů ohrožuje návštěvníky
z hlediska provozní bezpečnosti

špatná prostupnost územím
a návaznost na páteřní návštěvnické trasy

nepřehledné a fragmentované prostředí
bez expozic a jasné didaktické náplně

budoucnost

historický odkaz Heinricha Lumpeho a jeho ptačí rezervace ve
spojení s geniem loci místa má potenciál vytvořit unikátní území,
ve kterém se snoubí historie s ochranou přírody

jako funkční využití se nabízí edukace a didaktika
v oblasti biodiverzity a historie.

při zlepšení prostupnosti umožní návštěvníkům objevovat
rozmanitý krajinný charakter území

lokalita má potenciál proměnit se z periferie zpět v jádro
území zoologické zahrady

riziko střetu požadavků na ochranu památkově hodnotných
architektonických a krajinářských prvků, přírodně cenných biotopů
a nároků na návštěvnický komfort

příliš razantní intervence může poškodit specifický genius loci

tenká hranice mezi divokostí a zpustlostí
a mezi konzervací a otevřeností

analýza pilíře přístupu

anotace

Cílem je vytvoření udržitelného celku, založeného na principech původního parku, který harmonicky vyvažuje požadavky na ochranu památkově hodnotných architektonických a krajinářských prvků, přírodně cenných biotopů a nároky na návštěvnický komfort.

Identita místa je založena na harmonii historie a přírody. V návrhu jsou tak vytvořeny zóny v okolí památkově hodnotných prvků, ve kterých je obnovena původní krajinářská kompozice druhé poloviny 19. a počátku 20. století. Zároveň je v oblastech přírodně cenných biotopů ponechán divoký chrakter krajiny a vegetace a podpořena biodiverzita.

Území je pak citlivě zprostupněno tak, aby došlo k vytvoření edukativní návštěvnické trasy, která návštěvníkům umožní objevování památkově a přírodně hodnotných prvků a lokalit.

zachování genia loci místa

podpora identity místa akcentováním historických i přírodních hodnot území

navázání na historický odkaz Heinricha Lumpeho a jeho ptačí rezervace

využití krajinného potenciálu území

rozvoj stávajících přírodních kvalit území s definicí nefunkčních jednotek a jejich postupná transformace a začlenění do funkčního celku

vhodná forma propojení divokých a komponovaných částí území s ohledem na stávající podmínky

udržitelný funkční celek

ochrana přírody

podpora biodiverzity v území

ponechání divokého charakteru krajiny a vegetace v oblastech přírodně cenných biotopů

ochranná památkových hodnot lokality

ochrana historicky cenných krajinářských a architektonických prvků a jejich revitalizace

obnova původní krajinářské kompozice v okolí památkově hodnotných prvků

edukace a didaktika v oblasti biodiverzity a historie

vytvoření edukativní návštěvnické trasy, která návštěvníkům umožní objevování území

akcentování stěžejních památkově a přírodně hodnotných prvků a lokalit

charakter území projekty

anotace

Projekt Biodiverzita kolem nás vznikl sloučením dvou projektů, definovaných v generelu zoologické zahrady, kapitole projekty / rozvoj. Jedná se o projekty Biodiverzita kolem nás (10) a Lumpe a Lumpeho geostezka (20). Jejich společným jmenovatelem jsou biodiverzita a ochrana přírody. Tyto hodnoty přetrvávají a spojují minulost se současností stejně jako oba výše zmíněné projekty.

Tato dualita je signifikantní i pro charakter jednotlivých částí území. V okolí památkově hodnotných prvků je obnovena původní krajinářská kompozice. Na zbytku území je ponechán divoký charakter krajiny a podpořena biodiverzita. Hranice mezi oběma charaktery je rozvolněná, plynule přechází jeden v druhý a tvoří tak harmonický celek, akcentující identitu místa.

legenda

-

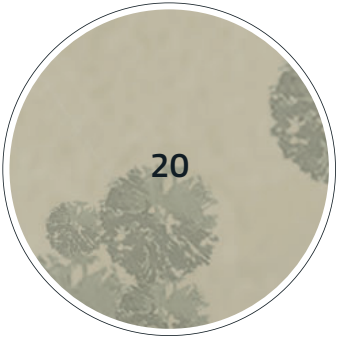
charakter
historický
-

hranice území
zájmové
-

charakter
současný
-

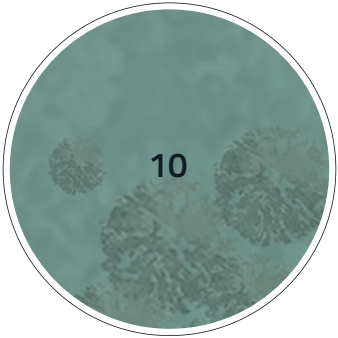
hranice území
řešené

Lumpe a Lumpeho geostezka

Oživení historického, zoologického a botanického (ochrannářského) odkazu a památek H. Lumpeho - zakladatele parku, situovaného v areálu dnešní zoo a nesoucího jeho jméno. Původní park lze považovat za přímého předchůdce zoo, a to nejen z pohledu umístění, ale především z pohledu celkového záměru.

Biodiverzita kolem nás

Rozvoj zelených ploch a odpočinkových zón a jejich estetické a biologické zhodnocení v duchu současných trendů podpory biodiverzity v urbánním prostředí je jednou z našich priorit.

Zelené plochy mimo výběhy a pavilony se tak stanou otevřenými expozicemi, které rozšíří zážitek návštěvníků (pozorování obojživelníků v jezírkách, motýlů a jiných opylovačů na květnatých loukách apod.), přičemž záměrem je nejen přiblížení naší domácí biodiverzity návštěvníkům, ale také zvýšení estetické hodnoty areálu jako celku zvýrazněním dosud upozaděných vegetačních a krajinářských dominant.

**biodiverzita a ochrana přírody
spojuje minulost se současností**

Motýlí louka

Motýlí louka

Vodárna

Lumpe hrad a
Lumpeho geostezka

Grotta

Ledvinka

charakter území

projekty

anotace

Návrh citlivě propojuje historický kontext s podporou biodiverzity v území. Důraz je přitom kladen na holistický přístup k lokalitě, koherenci a propojenost jednotlivých projektů.

V řešeném území jsou definovány čtyři hlavní lokality, které jsou dále detailně řešeny v rámci samostatných projektů. Jedná se o Motýlí louky (P.1) v severní části území, na které jižně navazuje Vodárna (P.2), Lumpehrad a Lumpeho geostezka (P.3) v centrální části a Ledvinka (P.4) v nejnižší položené jižní oblasti.

Jednotlivé lokality jsou propojeny stezkou biodiverzity – dobrodružně naučnou cestou, která návštěvníky provází celým územím a tvoří alternativní sestupovou cestu v západní části zoologické zahrady. Na stezku biodiverzity se lze v několika přístupových bodech připojit z páteřní veřejné trasy v úseku Ústecká outloní Noemova archa (Kukang) – výběh jelenů bělohubých. Na důležitých místech stezky jsou plánovány zastavení, která návštěvníkům poodhalí taje historie i biodiverzity kolem nás.

legenda

- trasa veřejná**
páteřní, bezbariérová
- stezka biodiverzity**
edukační, bariérová
- P.1

číslo projektu
1–4
- přístup**
veřejná páteřní trasa
- zastavení**
současné
- zastavení**
historické
- zastavení**
současné + historické

- P.1
- Motýlí louky**
vytvoření přírodních vodních prvků, zvýšení kvěnatosti trávníků mozaikovou sečí

- P.2
- Vodárna**
obnova budovy vodárny, výsadba historického sortimentu Lumpeho růží

- P.3
- Lumpehrad**
zprůchodnění hradu a navazující rokle, obnova ptačího napajedla

- P.3
- Lumpeho geostezka**
edukativní kompozice geologických artefaktů z původního parku

- P.4
- Ledvinka**
revitalizace vodního prvku, obnova historického sortimentu rostlin

krajina vegetace

anotace

Území je členěno do tří základních zón dle charakteru vyskytující se vegetace.

První zónu tvoří luční vegetace, která se vyskytuje převážně v severní části území a vytváří přirozený biotop výskytu motýlích společenstev. Botanická koncepce této zóny odpovídá funkci, pro kterou je založena, a bude dále podrobněji řešena v rámci projektu Motýlí louky (P.1).

Druhou zónu již tvoří vegetace pokročilejších sukcesních stadií v podobě několikapatrového porostu dřevin. Vegetace v této zóně vyžaduje minimální zásahy.

Třetí a poslední zóna představuje komponovanou úpravu v duchu romantických parků druhé poloviny 19. a počátku 20. století, podporující historický kontext území formou navrácení dobového sortimentu rostlin a dřevin do prostoru. Míra autentické zachovalosti bude stanovena dle stupně památkové hodnoty a možností identifikace taxonomického složení na základě dochovalých podkladů.

legenda

- zóna Z.1**
divoká část - louka

biotop
květnaté mezofilní trávníky
- zóna Z.2**
divoká část - les

biotop
hercynské dubohabřiny
- zóna Z.3**
komponovaná část

- Z.1**

motýlí louky
výsev luční vegetace se zaměřením na zvýšení biodiverzity, podpora stávající vegetace ve prospěch motýlích společenstev

- Z.2**

okrajové části
navržení opatření pro podporu vegetace stávajících biotopů a zabezpečení jejich stability

- Z.3**

historické lokality
obnova historického sortimentu rostlin s ohledem na aktuální kompoziční a provozní podmínky

krajina vegetace

anotace

Jedním z klíčových vegetačních prvků řešeného území jsou dřeviny. Vyskytuje se zde velké množství jedinců s rozdílnou vitalitou.

V lokalitě se vyskytují tzv. významní jedinci stromů, kteří představují originální substanci z dob založení Lumpeho parku (viz. inventarizace zeleně). Tyto jedince je potřeba chránit zvláštním způsobem, aby co nejdéle působili v kompozici.

V obecné rovině je třeba v celém území eliminovat spontánní šíření invazivních druhů dřevin (Pajasan žláznatý, Javor jasanolistý atd.).

legenda

- **strom stávající**
sadovnický významný
- **strom stávající**
sadovnický průměrný

- **biotop**
květnaté mezofilní trávníky
- **biotop**
hercynské dubohabřiny

Z.1 *Phellodendron amurense*
Korkovník amurský

Z.1 *Fagus sylvatica*
Buk lesní

Z.1 *Quercus robur*
Dub letní

Z.2 *Quercus robur*
Dub letní

Z.3 *Taxus baccata*
Tis červený

Z.3 *Fagus sylvatica* 'Pendula'
Buk lesní 'Pendula'

Z.3 *Taxodium distichum*
Tisovec dvouřadý

Z.3 *Fagus sylvatica*
Buk lesní

Motýlí louka

Motýlí louka

Vodárna

Lumpe hrad a
Lumpeho geostezka

Grotta

Ledvinka

voda hospodaření

anotace

Hospodaření s dešťovou vodou bude v území rámcově řešeno decentralizovaně. Část dešťových vod bude zadržena v retenčním objemu přírodních jezírek a zbývající část bude vedena systémem přírodních koryt do oblastí vsaku.

Jednotlivé vodní prvky a trasy toků jsou navrženy pouze koncepčně. Jejich přesná charakteristika a dimenze včetně dalších souvisejících opatření budou definovány na základě studie odtokových poměrů a koncepce modrozelené infrastruktury celé zoologické zahrady.

legenda

 vodní prvek
přírodní jezírko

 vodní prvek
retence a cirkulace

 průtok vody
přírodní koryto

 průtok vody
propusti a prostupy

 vsakování vody
oblast vsaku

P.1

Motýlí louky - jezírka

vodní prvek přírodního charakteru v lokalitě vytváří lokální biotop a poskytuje zázemí pro živočichy

Z.2

Infrastruktura - koryta

přírodní charakter koryt v oblasti zajišťuje bezproblémový odtok srážkové vody a její plynulé vsakování

P.3

Lumpehrad - ptačí napajedla

obnovené ptačí napajedlo v tufových stěnách Lumpehradu vytváří zázemí pro ptactvo

P.4

Ledvinka - jezírko

obnova původního vodního prvku s vodotryskem je doplněna původním sortimentem rostlin

Motýlí louka

Motýlí louka

Vodárna

Lumpe hrad a
Lumpeho geostezka

Grotta

Ledvinka

stavby konstrukce

anotace

Stavby v řešeném území jsou ve velké míře redukovány na revitalizaci původních historicky a památkově hodnotných objektů původního parku. Ty jsou doplněny drobnými krajinářskými prvky (molo, vyhlídka, stezka), které jsou přirozeně včleňovány do celkové kompozice lokality.

Největší množství zásahů se pak odehrává v rovině úpravy a především zpevňování výrazně svažitého terénu v místech kontaktu s komunikacemi. Dalším důležitým okruhem jsou vodohospodářské stavby, mezi které patří jezírka, odvodňovací koryta, propusti, zatrubnění a další související opatření.

legenda

-

stavby
revitalizace a novostavby
-

terén
zpevnění svahu
-

komunikace
stezka biodiverzity
-

komunikace
rušené komunikace
-

vodohospodářství
jezírka
-

vodohospodářství
odvodňovací koryta
-

vodohospodářství
propusti a zatrubnění

P.1 molo
dřevěné molo umožňuje kontakt s vodní hladinou přírodního jezírka a umožňuje pozorování vodní fauny a flóry

Z.2 koryta
přírodní koryta zajišťují optimální odtok přívalových srážek

P.2 P.3 revitalizace
obnova historických objektů Vodárny a Lumpehradu tvoří jádro oblasti s historickým charakterem

Z.3 stezka
dobrodružně naučný charakter stezky biodiverzity předjímá její konstrukční a provozní řešení

Motýlí louka

Motýlí louka

Vodárna

Lumpe hrad a
Lumpeho geostezka

Grotta

Ledvinka

cesty povrchy

anotace

Koncepce povrchů vychází z Manuálu cest. S ohledem na historickou stopu mají povrchy cest v Lumpeparku odlišný charakter oproti jednotnému pojednání povrchů v rámci celého areálu. Drobné přírodní kamenivo je lokálně kombinováno s mlatovým povrchem.

V území je vytvořena nová návštěvnická trasa – stezka biodiverzity, která zprostupňuje lokalitu v severo-j jižním směru. Do jisté míry obnovuje původní stezky v oblasti Lumpehradu, ale vytváří i zcela nová spojení. Další nové komunikace vznikají v severní části území. Jedná se o mlátové stezky, které zpřístupňují oblast motýlích luk.

legenda

- **komunikace**
stezka biodiverzity
- **povrchy**
nově navržené
- **povrchy**
upravené
- **veřejná trasa páteřní**
žulové dlažební kostky
- **veřejná trasa vedlejší**
žulové odseky
- **trasa přírodního charakteru**
drobné přírodní kamenivo
- **trasa přírodního charakteru**
mlatový povrch
- **povrchy**
rušené
- **povrchy**
neřešené (hřiště)
- **trasa přírodního charakteru**
dřevěná prkna
- **trasa zoo vlaku + obslužná trasa**
asfaltový povrch
- **obslužná trasa vedlejší + volná prostranství**
žulové dlažební kostky / žulové odseky

trasa přírodního charakteru

mlatové cesty

obslužná trasa vedlejší
+ volná prostranství

žulové kostky / odseky
se zatravněnou spárou

trasa zoo vlaku
+ obslužná trasa

asfaltový povrch

veřejná trasa vedlejší

žulové odseky

veřejná trasa páteřní

žulové kostky + navigační
pás z drenážního betonu

trasa přírodního charakteru - Lumpe

drobné přírodní kamenivo

dobrodužná stezka

dřevěná prkna

